

(ע"ב) 'דרש ר' חייא כו' משמיה דרב הלכה כר' נחמיה'. כתבו תוס' (לעיל דף נ"ח ע"א ד"ה כרבי נחמיה) דדבר המקבל טומאת נגעים, כגון משתיתא, אף שאינו מקבל שאר טומאות – מכל מקום כתם הנמצא עליו טמא. ועל פי זה כתב החוות דעת (יו"ד סי' ק"צ סק"ח) דהוא הדין כתם הנמצא על כותל שישנה עליו טמא, היות שהכותל ראוי לקבל טומאת נגעי בתים (לכאורא כונתו דוקא לכותל של בית). בעיקר סברת ר' נחמיה דמטהר כתם הנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה ביאר החוות דעת (שם) על פי תוס' (שם) דכיון דדבר שהכתם בו טהור – גם על האשה לא גזרו טומאה. והנודע ביהודה (קמא סי' נ"ב) ביאר דבאמת היה לנו לטהר האשה מטעם ספק דרבנן לקולא, שהרי גם אם הדם מגופה הא לא הרגישה ביציאתו וטומאתה מדרבנן. אכן כיון שהבגד שעליו הדם הוא ספק טומאה דאורייתא (דהדם הבא מן המקור טמא מדאורייתא גם כשיצא בלא הרגשה, ד'מקור – מקומו טמא) מטמאים גם אותה. ולכן כשהדבר שעליו נמצא הדם אינו מקבל טומאה – שוב אין טעם לגזור עליה טומאה (ובחוות דעת שם תמה עליו מכמה טעמים).

'שלש נשים שהיו ישנות כו' כולן טמאות'. בשו"ת 'נודע ביהודה' (תניינא יו"ד סי' כ') הקשה דכיון שיש שלש נשים במטה, א"כ הו"ל רשות הרבים לטומאה, ולמה לא מטהרין משום 'ספק טומאה ברשות הרבים' [מהר"ל ב"ד].

והוא שבדקה עצמה כשיעור וסת, סבר לה כבר פדא'. הרא"ש (בסי' ג') מפרש דלר' אושעיא דסבירא ליה דגם כשבעלה בחטאת טהרותיה תלויות, אם כן הא דתנן שבדקה אחת מהן ונמצאת טמאה היא טמאה וכולן טהורות מיירי בין כשבדקה עצמה מיד כשיעור וסת, בין כשבדקה עצמה לאחר מכן. שהרי לשטתו אף כשבדקה עצמה בתוך שיעור וסת אין בירור שהדם היה מעיקרא (ופסק להלכה להקל כר' אושעיא). ולענ"ד צריך ביאור בזה, דהא סברת ר' אושעיא לענין טהרות הוא משום דאי איתא דהוה דם מאן עכביה. אבל בנדון דידן הא שפיר אשתכח דם מעיקרא, אם כן אין שייך סברת ר' אושעיא בזה לחלק בין בעלה שחייב חטאת משום דתלינן דמשע עכביה לבין טהרות שנתעסקה בהם (וכן יש לתמוה בגוף הסוגיא, דמהיכי תייתי לומר שלר' אושעיא אין לחלק).

'כל שבעלה בחטאת כו' בעלה באשם תלוי כו' בעלה פטור'. ברש"ש תמה על לשון זה, שהרי גם היא חייבת חטאת ואשם תלוי כמוהו. והעיר שאולי יש לקרוא 'בעלה' – 'ב' (בשו"א) ו'ה' (במפיק), ויתפרש לפי זה על שניהם. אלא שמפירש"י ומהמלה 'פטור' לא משמע כן. עוד העיר דמשמע דר' אושעיא לא חולק על החלוקה השלישית 'בעלה פטור טהרותיה טהורות', אם כן לית ליה טומאת מעת לעת כמו שפי' רש"י בדעת בר פדא, אם כן צ"ע ממה שכתב רש"י בדעת ר' אושעיא דכשבעלה בחטאת טהרותיה תלויות משום גזירת מעת לעת דרבנן.

דף סא

'בדקה אחת מהן ונמצאת טהורה היא טהורה ושתים טמאות'. כתב הטור (סי' ק"צ) בשם הרמב"ן שגם כאן מיירי דוקא כשבדקה בתוך שיעור וסת למציאת הדם, כמו בסוגיא שבעמוד הקודם (דמיירי לענין שבדקה ומצאה טמאה, ועל סמך זה מטהרין האחרות). ולדעת הרא"ש אפילו בדקה לאחר שיעור וסת

הדין כך (וכן פסק הרא"ש להלכה בסוגיא הקודמת). והר"ה מחלק, דלענין לטהר עצמה מועיל אפילו כשבדקה לאחר שיעור וסת. ולענין חברותיה אין מתחשבים בבדיקתה אלא כשבדקה בתוך שיעור וסת (הובא בב"י שם).

וכתב בששבה"ל (ק"צ ס"א) 'ובזמנינו שהולכות בבגדים סמוכים וצמודים לגוף, הוי כבדיקה מיד ונתבררה טהרתה דא"א שיבא דם על הסדין ולא ימצא כלל על הבגד הסמוך לגוף'.

'הנהו בני גלילא דנפק עלייהו קלא דקטול נפשא'. ברש"י (ד"ה מיחש ליה מבעי) פי' דר' טרפון לא רצה להחביאם שמה באמת הרגו ואסור להצילם. וכתב בשו"ת חוות יאיר (סי' קמו) דאף שתוס' פי' באופן אחר מכל מקום גם הם מודים לרש"י לדינא דאסור להציל מי שהרג את הנפש. ומקרא מלא דבר הכתוב (משלי פ' כ"ח פס' א') 'אדם עשק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו'. עוד כתב שם (בענין השאלה אודות 'שני בחורי חמד מרוסיא' שבשעת ריב ביניהם דקר אחד מהם את חבירו בסכין והרגו וברח מפחד השלטון וביקש מרב שיסדר לו תשובה וסידר לו וכבד עליו הדבר והלך ונעשה ראש ליסטים ונתפס על גניבתו ונידון לתליה אם מותר להשתדל בהצלתו) דהא דאסור להצילו היינו דוקא כשרודפין להרגו על רציחתו. אבל אם רוצים להרגו מטעם אחר שאינו חייב עליו מיתה יש לדון דמותר להצילו. וכן יש לדון דמותר להצילו על ידי עצה טובה, שלא בידיים. [ובמהר"ץ חיות כתב (על פי יו"ד קנ"ו ס"א וט"ו סק"ח, דאם חייב מיתה כשבע בן בכרי חייב למסרו למלכות) שחשש ר' טרפון שמא יודע לו בודאות שהרגו, ויהיה מחוייב למסרם למלכות על פי דין].

'הנהו בני גלילא דנפק עלייהו קלא דקטול נפשא'. בתוד"ה אטמרינכו, פי' בשם שאלתות דר' אחאי שר' טרפון לא רצה להטמינם, שמא הרגו, ואם יטמינם יתחייב ראשו למלך. מדייק מכאן הנצי"ב ב'מרומי שדה' שאם היה ברור לו שלא הרגו, היה מחוייב להשתדל בהצלתם אף שמכניס עצמו בספק סכנת נפשות. ודלא כהסמ"ע (בחו"מ סי' תכ"ו סק"ב). והוסיף הנצי"ב דלכאורא דין זה תלוי במחלוקת תנאים, ולהלכה נוטה לומר דאין חיוב להכניס עצמו בספק סכנת נפשות כדי להציל חבירו מסכנת נפשות ודאית.

(ע"ב) 'נגד שאבד בו כלאים הרי זה לא ימכרנו לעובד כוכבים' בתוס' הקשו מדוע אין כאן ביטול ברוב. ותי' דלא שייך כאן ביטול ברוב, דאין כאן איסור המעורב בהיתר, רק זו גופא צורת האיסור, בין רב בין מעט. ובשו"ת 'נודע ביהודה' (תניינא חיו"ד סי' קפ"ו) הקשה מדוע לא תי' בתוס' בפשיטות דחוטין חשיבי ולא בטלי ברוב, כמש"כ הסמ"ג בלאוין רפ"ג. ותי' דהא דחוטין חשיבי ולא בטלי אינו אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא בטל. ומשום איסור דרבנן גרידא לא היו גזורים שלא למכור לנכרי שמא יחזור וימכור לישראל. לכך תי' תוס' שאף מדאורייתא אינו בטל.

'אבל עושה ממנו תכריכין למת'. בתוס' הקשו והאיכא 'לועג לרש' שמלבישו בדבר האסור ומראה לו שאין לו עוד חלק במצות. ונאמרו בזה מספר תירוצים: א. מכיון שהמת אינו נהנה מלבישת הכלאים ובכהאי גונא גם לחי אין איסור ללבשו (תוס' בשם רשב"ם); ב. אין 'לועג לרש' אלא במצות ציצית ששקולה כנגד כל המצוות (תוס' בשם ר"ת); ג. מכיון שמדובר בבגד שאבד בו כלאים אין האיסור ניכר ואין בזה משום 'לועג לרש' אלא כשניכר האיסור ומבוזהו (תי' זה הובא ברמב"ן ובריטב"א); ד. באיסור כלאים לא שייך 'לועג לרש' כי אין האיסור ניכר אפילו כשלא אבד הכלאים בבגד (רמב"ן וריטב"א); ה. לא שייך 'לועג לרש' במצוות 'לא תעשה' כיון שהוא אנוס ואין עליו עוון. אבל במצוות 'עשה' יש 'לועג לרש' לפי שבמצאות אינו מקיימם (ערול"ג, משך חכמה שמות י"ג י) [מהרילב"ד].

'אמר רב יוסף זאת אומרת מצות בטלות לעתיד לבא'. (עיין במהר"ץ חיות שהאריך להביא מאמרים סותרים בענין זה).

בתוס' משמע ד'לעתיד לבא' הכונה לזמן תחיית המתים, ולא לזמן שלאחר המיתה (ולפי זה קשה מאי קאמר דר' יוחנן לשטתו ד'במתים חפשי', הא בזה גם ר' ינאי מודה).

וברשב"א כתב ד'לעתיד לבא' היינו לאחר המיתה, אבל לתחיית המתים אינן בטלות. וביאר הסדרי טהרה (בחידוד הלכות) דקא משמע לן שלא נאמר דמת הוי 'אנוס' בלבד, וכמו קטן שמוזהרין הגדולים שלא להאכילו איסור בידים כך מוזהרין שלא להלביש למת כלאיים, אלא מת הוא 'פטור' לגמרי מן המצוות. ואף שכשיעמוד שוב יתחייב במצוות, יש ליישב על פי התוס' (בכתובות דף ק"א ע"ב) בשם הירושלמי ד'עתידיים צדיקים לעמוד במלבושיהם' אין הכונה לתכריכהם אלא לבגדים שהיו מלובשים בהם בחייהם.

'כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוות' –

'יש לדון ברואה את חברו ישן כשהשעה קרובה לסוף זמן ק"ש או תפלה אם מוטל עליו להקיצו כדי שיספיק לקיים המצוה. והנה מצד הסברא נראה ברור דמעיקר הדין בשעה שהאדם ישן אין עליו חיוב ק"ש ותפלה והריהו אז כשוטה גמור, לא יענש על זה שלא התפלל משום בטול עשה משום דאנוס הוא. וכן הרואה אדם ישן ועליו בגד של ד' כנפות אינו צריך להעירו כי בשעה זו אין עליו שום חיוב להטיל ציצית, שהרי החיוב חל רק בשעה שלובש והישן שהוא כשוטה אין לבישתו לבישה המחייבת כלל [והא דכשחוזר וניעור א"צ לברך שנית היינו משום דכיון שהבגד על גופו כל משך זמן השינה, והוא הרי בר חיובא לכשיהיה ניעור, לכן אף שבאותה שעה ה' פטור מן המצוות לא מקרי היסח הדעת לחיבו בברכה]. וכמו כן לענין סוכה נראה דאיסור השינה מחוץ לסוכה לא נאמר אלא לאדם ניעור בשעה שנשכב לישן, אולם מי שכבר ישן דאינו בר חיובא ופטור מן המצוות יש לדון שאינו חייב כלל במצוות סוכה באותה שעה מותר להוציאו תוך כדי שינתו מן הסוכה (וכן הורה הגר"י כהנמן ז"ל הגאב"ד דפוניבו' הלכה למעשה בישיבת פוניבו'. הערת העורכים) – אלא שאם יודע כשנשכב לישן שמפאת חוסר מקום וכדו' יש שרצים להוציאו כשיישן, אסור לו לשכב לישון שם – [ומ"מ אם לא הוציאוהו שפיר א"צ לברך שנית על הסוכה וכו"ל לענין ציצית, הואיל וסו"ס ה' כל אותו הזמן בתוך סוכה כשרה].

ולפ"ז מי שנרדם לאונסו חוץ לסוכה אין חיוב להעיר אותו, משום דלא קעביד שום עבירה [ועיין גם בשד"ח (מערכת יד כלל ל"ב) דאם אחד ישן בסוכה ובא חברו והוציאו תוך שינתו חוץ לסוכה שביטל את חברו ממצוה, וכ"כ בבן איש חי (שנה א' פרשת האינו הל' ח') דחייבין להעיר את הישן חוץ לסוכה (המעין יראה דמדברי הבן איש חי לכאן לק"מ דלא מיירי בישיבן אלא במתנמנם. הערת העורכים)], וצ"ע.

מיהו לענין נד"ד נראה דודאי ראוי שיקיצנו משינתו כדי שיקרא ק"ש ויתפלל כו' שיש לזכותו שלא להפסיד קיום מצות ק"ש ותפלה, ושאינו מסוכה כו' (הליכות שלמה לגרש"ז אוירבך זצ"ל, מילואים סי' י"ב).

'בגד צבוע כו' אינו מטמא משום כתם'. בשו"ת 'חתם סופר' (סי' קס"א, הובא בפת"ש ק"צ סק"א) כ' דדוקא בבגד צבוע שמעל החלוק מטהרין כתם, אבל בבגד הסמוך לבשרה לא שמענו להתיר. ומבואר בדבריו שכל הקולא בבגד צבוע הוא משום דתלינן שאינו דם, מה שאין כן בסמוך לבשר דמסתבר שבא מגופה אין להקל. אבל ה'סדרי טהרה' (ס"ק ל"ו וס"א) כתב דאפילו כשהדם ודאי בא מגופה נמי מטהרין כתם שעל בגד צבוע, וכן הוכיח החזו"א (סי' פ"ט סק"ד) מדברי הרמב"ם. א"כ אין סברא לחלק לפי זה, ואף בבגד צבוע הסמוך לבשר אין הכתם מטמא [מהרילב"ד].